

Постаті визвольного руху

Олександр Вовк До питання про першого командира Української Повстанської Армії	151
Василь Гуменюк Фотограф УПА "Липкевич"	159

Символіка визвольного руху

Олег Лехнюк Нововіднайдені бофони УПА	165
Віталій Манзуренко Ювілейна відзнака, присвячена 60-річчю створення УПА	170

Дискусії, історіографія, рецензії

Володимир Косик Гарвард патронує ненаукові методи історичного дослідження	176
Роман Грицьків Історіографічне значення збірників "Україна–Польща. Важкі питання"	190

Наукове життя Центру

Роман Грицьків Конференція "Третій фронт в Західній Україні 1939–1947"	204
---	-----

Володимир В'ЯТРОВИЧ

**ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ:
МЕТА ТА ЗАВДАННЯ**

60-річчя Української Повстанської Армії, що відзначалося нещодавно, виявило ряд важливих моментів у розумінні цієї структури та її місця в нашій історії. По-перше, частина українського суспільства, особливо його владна еліта, не здатні об'єктивно оцінити діяльність українських повстанців і віддати належне борцям за волю нашого народу. Як наслідок, українці й досі не дочекалися офіційного визнання національно-визвольного характеру боротьби ОУН та УПА. По-друге, в засобах масової інформації і далі побутує міф про ОУН і УПА, створений радянською ідеологічною машиною для очорнення цих структур. Численні публікації, теле- та радіопередачі присвячені ювілею УПА, які мали б популяризувати цю тематику, радше спотворюють її. По-третє, тільки незначна частина істориків зуміла позбутися різноманітних ідеологічних штампів і без упереджень підійти до досліджень цієї тематики. Інші ж не здатні зрозуміти засадничих речей, зокрема окупаційного характеру радянської влади в Україні, приходять до абсурдних висновків про боротьбу ОУН та УПА як громадянську війну.

Отже, славний ювілей ще раз підтвердив, як багато маємо зробити для утвердження об'єктивного образу повстанців як в українській історії, так і в суспільній свідомості загалом. Найкращим засобом для цього, безперечно, є підготовка і публікація наукових досліджень з цієї тематики, збірників джерельних матеріалів, що розкривають різноманітні аспекти діяльності українського національно-визвольного руху. Власне ці завдання взяв на себе нещодавно створений Центр досліджень визвольного руху. В установчій конференції цієї наукової організації взяли участь історики з різних куточків України та інших держав. Прикметно, що хоч в конференції брали участь і поважні професори (наприклад, Володимир Косик, Ярослав Дашкевич, Володимир Стойко), проте абсолютну більшість її учасників становили молоді дослідники, які лише починають свій шлях у науці, проте вже відомі своїми публікаціями, що містять неупереджені об'єктивні оцінки ОУН та УПА.

Метою новоствореної структури є організація різносторонніх наукових досліджень діяльності ОУН та УПА. Реалізація цієї мети передбачає виконання цілої низки завдань:

1. Створення потужного наукового центру досліджень проблематики ОУН і УПА та інших етапів українського визвольного руху.
2. Координація діяльності окремих науковців, які працюють у цій галузі.

3. Залучення до вивчення заданої проблематики нових наукових кадрів і допомога дослідникам-початківцям.

4. Популяризація тематики національно-визвольної боротьби, зокрема ОУН та УПА, і створення відповідного її позитивного образу в суспільстві.

5. Збирання і збереження документальних, усних, речових свідчень про національно-визвольну боротьбу ОУН та УПА.

Для реалізації поставленої мети науковці Центру планують здійснювати свою діяльність за кількома напрямками:

1. Науково-дослідницький.
2. Консультативний.
3. Пропагандистський.
4. Архівний.

Організація наукових досліджень історії ОУН та УПА передбачає надання працівниками Центру консультації та допомоги історикам-початківцям, організацію наукових конференцій, круглих столів, презентацій видань, присвячених національно-визвольній боротьбі. Для зручності проведення досліджень планується створення при Центрі бібліотеки літератури про ОУН та УПА.

Важливим моментом у реалізації наукових завдань є видавнича діяльність: організація публікацій наукових розвідок, збірників документів, спогадів, зразків народної творчості, присвячених тематиці ОУН та УПА. Зважаючи на особливо велику роль у сучасному інформаційному просторі електронних медіа, заплановано створення веб-сторінки в Інтернеті, з розміщенням на ній документів, досліджень, спогадів, світлин та інших матеріалів з історії ОУН і УПА.

Важливою метою роботи Центру повинно стати збирання спогадів живих учасників визвольної боротьби. Адже ці джерельні матеріали можуть заповнити великі прогалини в історії ОУН і УПА, доповнити неповну інформацію про важливі події чи визначні особистості цього руху, документальні свідчення про яких дуже фрагментарні, а то й взагалі відсутні. На жаль, дослідження історії ОУН і УПА в Україні почалося лише недавно, а тому багато надзвичайно цінної інформації, яку могли почерпнути історики від колишніх воїнів УПА та членів ОУН, на сьогодні безповоротно втрачено. Спогади живих учасників повинні бути терміново записані й перенесені на надійні носії зберігання, щоб стати частиною великого архіву про ОУН та УПА.

Дуже важливе значення має створення регіональних мартирологів учасників національно-визвольної боротьби, тобто укладання списків та коротких біографічних довідок усіх загиблих за волю України членів ОУН та бійців УПА в кожній місцевості. Зразком для здійснення такої роботи може бути підготовлений Григорієм Дем'яном "Мартиролог Сколівщини". Цей

же науковець опублікував спеціальний методичний посібник для укладачів мартирологів.

Нині помітний наступ антиукраїнських сил, які всіляко намагаються зобразити український національно-визвольний рух як бандитизм. Особливо відзначаються у цьому процесі польські псевдоісторики, які видали багато "досліджень" про польські втрати від рук бандерівців. На жаль, досі не було адекватної реакції на ці публікації з боку українських науковців. Поряд з тим і досі не проведено роботи із реєстрації злочинів польських, німецьких та, особливо, радянських військових і державних формацій проти українського народу. Це дає змогу деяким політикам експлуатувати створений ними образ щасливого радянського минулого українців і здобувати собі політичні дивіденди закликами повернення до нього. Тому збирання усних та документальних свідчень антиукраїнського терору в часи панування окупаційних режимів є також завданням новостворюваної наукової установи.

Одним з пріоритетів роботи Центру повинно бути надання фахових консультацій постановникам документальних та художніх фільмів, авторам художньої та художньо-публіцистичної літератури, присвяченої діяльності ОУН і УПА. Такі ж консультації мали б надаватися зацікавленим органам влади. Адже саме некомпетентність у цій тематичі авторів "Історичного висновку про діяльність ОУН-УПА" відбилася на його змісті і, зрештою, може стати основою для закону Верховної Ради України з приводу державного визнання ОУН і УПА.

Важливе значення матиме допомога науковців Центру в пошуку інформації про рідних – загиблих чи тих, що пропали безвісти в рядах учасників національно-визвольного руху.

Серед інших видів діяльності Центру важливим саме для популяризації тематики є створення музею історії ОУН та УПА, а також надання різносторонньої допомоги вже існуючим музейним установам (музеї національно-визвольних змагань, Степана Бандери, Романа Шухевича та ін.). Для пропагандистської діяльності серед громадськості організуватимуться зустрічі, особливо молоді, з живими учасниками національно-визвольної боротьби.

Найважливішим напрямом роботи Центру досліджень визвольного руху має стати створення централізованого архіву матеріалів про ОУН та УПА. Факт, що значна кількість матеріалів, присвячених цій тематичі, розпорошена не лише по Україні, а й далеко за її межами, в приватних колекціях чи збірках різноманітних організацій. Вони й досі не доступні для дослідників цієї проблематики і не вводяться в науковий обіг. Зібрати їх в один комплекс, провести опис та організувати доступ до них зацікавлених науковців, щоб таким чином суттєво збільшити джерельну базу для досліджень історії ОУН та УПА, – одне з

головних завдань Центру. Архів мав би бути його складовою частиною і одним з напрямів його діяльності. Це забезпечить комплексний підхід до проблем зберігання і використання архівних документів. Подібний проект єдиного дослідницького центру разом з архівом та бібліотекою зrealізовано литовськими науковцями під назвою "Інститут Геноциду та Резистансу в Литві", який діє вже близько десяти років.

За час, що минув від започаткування Центру, проведено значну роботу. Налагоджено живий зв'язок з дослідниками діяльності ОУН та УПА із різних куточків України та поза її межами. Наприкінці минулого, 2002 року, видано фотоальбом "Армія Безсмертних. Повстанські світлини". Надзвичайно великий інтерес до цієї книги як з боку фахівців-істориків, так і широкого загалу є доказом високої оцінки цієї роботи молодих науковців. У травні проведено наукову конференцію "Третій фронт у Західній Україні. 1939–1947", присвячену українсько-польському конфлікту. Цей науковий форум, що відбувся за участю відомих істориків Володимира Косика, Ярослава Дашкевича, Юрія Сливки та інших, був чи не першою спробою об'єктивного погляду на гостру, актуальну проблему з минулого народів-сусідів. Дослідників Центру залучено як наукових консультантів до підготовки художнього фільму "Залізна сотня", присвяченого діяльності відомої на Закарпатті сотні УПА командира Михайла Дуди – "Громенка".

Зрештою, дослідниками Центру підготовлено перше число збірника "Український визвольний рух", присвячене 60-річчю УПА, яке пропонується увазі читачів. Незважаючи на те, що часопис з'явився із значною затримкою (пов'язаною з фінансовими труднощами), переконані, він не втрачає своєї актуальності. Журнал містить найновіші дослідження, що розкривають різноманітні аспекти діяльності українського визвольного руху, його структур та окремих особистостей. Крім історичних розвідок, тут вміщено також джерела до історії українського визвольного руху, зокрема, цікавий документ Служби Безпеки ОУН про агентурну роботу радянського карального апарату. Цей же розділ містить лист повстанця із с. Синевідсько Вишне до родичів за кордон. Документ надзвичайно точно передає дух цієї епохи, настрої учасників українського національно-визвольного руху. Для дослідників УПА цікавою є і стаття Ігора Марчука "Джерела з історії українського національно-визвольного руху на Волині у 1941–1945 роках у фондах Державного архіву Рівненської області", яка допоможе їм зорієнтуватися у великому масиві інформації, що міститься у цьому архівосховищі.

За задумом редакції, журнал має стати трибуною для обговорення проблем з історії ОУН та УПА, а тому він містить спеціальну рубрику "Дискусії, історіографія, рецензії". І, звичайно, важливими функціями Вісника має бути інформування загалу про діяльність Центру та

налагодження зв'язку з людьми, які цікавляться нашою історією. На жаль, наша організація і досі не має свого офісу, а тому для зв'язку пропонуємо адресу електронної пошти: cdvr@ukr.net та поштову адресу одного зі співробітників Центру: Михайло Романюк, вул. Пасічна 73/4, м. Львів, 79038, Україна.

Перед Центром поставлено цілий ряд важливих завдань, виконання яких забезпечить не лише всебічне наукове вивчення проблематики ОУН та УПА, а й сприятиме становленню в нашому суспільстві державницької ідеології, опертої на справді українські ідеали. Ентузіастів, що взялися за цю нелегку справу, безперечно очікують значні труднощі, але вони сподіваються подолати їх за допомогою тих небайдужих, які розуміють важливість правдивого висвітлення нашого героїчного минулого.